

PER UN NOU IMPULS A LA MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

 **GOVERN ALTERNATIU
DE CATALUNYA**

**Comissionat de la presidència per l'impuls federal,
la llei electoral i la memòria democràtica**

Ferran Pedret (coordinador)

22 d'abril de 2022

CONTINGUT

ORÍGENS I EVOLUCIÓ DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES DE MEMÒRIA	2
Període del 1977 al 2003	4
Període del 2004 al 2010	5
Període del 2011 al 2016	7
Període del 2016 al 2021	7
EL MARC NORMATIU	9
La Llei estatal dels Papers de Salamanca del 2005	9
La Llei autonòmica del memorial democràtic del 2007	9
La Llei estatal de memòria històrica del 2007	10
La Llei autonòmica de fosses del 2009	10
La Llei autonòmica de reparació jurídica de les víctimes del franquisme del 2017	11
La Llei autonòmica sobre la desaparició forçada de menors del 2020	11
Projecte de Llei de memòria democràtica del Govern d'Espanya, de 2021	11
SITUACIÓ ACTUAL DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES DE MEMÒRIA A CATALUNYA	12
Situació pressupostària 2021 – 2022	12
Transferència de recursos per part del Govern d'Espanya	12
Direcció General de Memòria Democràtica	12
Memorial Democràtic i pla d'actuació pel 2022	14
Balanç crític de les polítiques de memòria A CATALUNYA	15
PER UN NOU IMPULS A LES POLÍTIQUES DE MEMÒRIA DEMOCRÀTICA	17
Una nova Llei de memòria a Catalunya	17
Clarificar la governança de les polítiques de memòria. Reforçar el Memorial	18
Reconèixer, enfortir i donar suport al moviment memorialista, i millorar la col·laboració amb l'àmbit acadèmic	18
Accelerar actuacions vinculades a l'exhumació de fosses i al programa d'identificacions genètiques i treballar en xarxa amb totes les comunitats autònomes i el Govern d'Espanya	18
Pedagogia i memòria	19
Establir adequades accions de commemoració d'esdeveniments històrics rellevants per la memòria democràtica	20
Feminització de la memòria democràtica	20

Memòries de la clandestinitat i la transició	21
El paper del món local i, en especial, dels municipis	21
La perspectiva europea	22
ANNEX	23
Iniciatives parlamentàries en matèria de memòria democràtica	23

ORÍGENS I EVOLUCIÓ DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES DE MEMÒRIA

PERÍODE DEL 1977 AL 2003

Des de la Llei 46/1977, de 15 d'octubre, d'Amnistia, fins a 1996, a nivell estatal, es van produir alguns tímids reconeixements legislatius i administratius de les víctimes del franquisme¹. També es va retornar part del patrimoni confiscat pel franquisme, principalment als sindicats.

Entre els anys 1996 i 2004, durant els governs del PP, aquest lent procés es va aturar, amb l'argument que no s'havien de reobrir les ferides de la guerra, i diverses iniciatives, com la d'eliminar la simbologia franquista, van ser rebutjades. Tot i aquest marc desfavorable, és en aquest període quan sorgeix el concepte de "memòria històrica" i comença a evidenciar-se una creixent demanda social, amb la creació de noves associacions. En aquest context, s'aproven per unanimitat al Congrés dels Diputats dues declaracions solemnes: el 2001 sobre el reconeixement i la rehabilitació dels guerrillers de la postguerra (moral i política, sense compensacions econòmiques), i el 2002, sobre la condemna del cop d'estat que va donar origen a la Guerra Civil i la dictadura franquista, així com el reconeixement moral a les víctimes de la Guerra Civil espanyola, de la repressió, els exiliats i els "nens de la guerra" (als que se'ls reconeixia la nacionalitat espanyola).

D'altra banda, l'any 2000 té lloc un fet cabdal: la primera exhumació amb metodologia científica d'una fossa de la Guerra civil, a Priaranza del Bierzo (León), a iniciativa del teixit associatiu. Un any abans, la Diputació de Barcelona havia exhumat el maqui Ramon Vila, a Castellnou de Bages. Però mentre aquesta no va transcendir més enllà del món científic, l'exhumació de Priaranza va comportar l'inici del camí del que a partir d'aleshores es denominaria la "memòria històrica", que començava a ser reivindicada per les entitats memorialistes que s'estaven creant a tot Espanya. A partir d'aquesta data, van ser les associacions, els familiars i les universitats, amb arqueòlegs i antropòlegs voluntaris, els que van començar a obrir centenars de fosses, amb la inhibició dels jutges i sense cap suport institucional, més enllà d'alguns ajuntaments i alguna comunitat autònoma. Els treballs s'han fet, en general, amb totes les garanties científiques gràcies al mestratge de Francisco Etxeberria, de la *Sociedad de Ciencias Aranzadi*.

Pel que fa al govern de la Generalitat, malgrat tenir àmplies competències, durant els anys 80 i 90, les accions de recuperació de la Memòria Històrica a Catalunya van ser aïllades, disperses i desiguals. Principalment, van estar protagonitzades pels ajuntaments amb diverses

¹ Amb el govern de la UCD, reconeixement dels militars professionals de la República, 1978; beneficis econòmics a ferits i mutilats dels dos bàndols, 1978; pensions a les vídues, 1980; pensions mutilats republicans, 1982; i amb el govern del PSOE, ampliació del reconeixement als militars de la República que van ingressar a l'Exèrcit durant la guerra, 1984; indemnitzacions als presos polítics, 1990; reconeixement de la nacionalitat espanyola als brigadistes internacionals, 1996.

actuacions per retirar, recuperar o construir monuments, substituir plaques, canviar el nomenclàtor dels carrers, retirar honors i medalles al dictador als plens, i organitzant homenatges als lluitadors antifranquistes. En aquest sentit, cal destacar la dignificació del Fossar de la Pedrera, el 1985, a càrrec de l'Ajuntament de Barcelona, a petició de l'Associació Pro-Memòria als Immolats per la Llibertat a Catalunya com a primera actuació emblemàtica.

No és fins a l'any 2003 que el govern crea la Comissió Interdepartamental sobre la localització de fosses de persones desaparegudes durant la Guerra Civil i el Franquisme, amb l'objectiu de recuperar la memòria històrica de les persones executades i enterrades en fosses comunes, reconeixent-los el dret a la identitat i a una sepultura digna. Unes setmanes més tard, el Ple del Parlament va aprovar la Moció 217/VI sobre la recuperació de la Memòria Històrica, especialment pel que fa al reconeixement de les persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la postguerra, a proposta d'ERC. La moció instava el govern a crear en tres mesos un consorci entre la Generalitat i els ens locals amb la missió d'elaborar el mapa de fosses i el cens de desapareguts, i de forma explícita, a "dur a terme els treballs de recuperació de restes mitjançant l'exhumació de les fosses". El govern no va complir el mandat.

Cal tenir en compte que aquest mateix any es va presentar públicament l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica de Catalunya (ARMHC), que promovia un cens de familiars de desapareguts i les exhumacions. Però, mentre a Espanya ja s'estaven recuperant desenes de cossos en fosses comunes, la Generalitat va denegar les primeres sol·licituds d'exhumacions fetes per l'ARMHC i les universitats.

El 2003 també es va crear el Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre² (COMEBE) format per la Generalitat, el Consell Comarcal de la Terra Alta i llavors 6 ajuntaments (actualment són 15). Segons els estatuts, la principal funció del COMEBE és la museïtzació dels espais de la batalla de l'Ebre.

PERÍODE DEL 2004 AL 2010

El 2004 és un any clau arran dels canvis de govern a Espanya, amb Rodríguez Zapatero de president, i a Catalunya, amb l'acord entre PSC-ERC-ICV que dona la presidència a Maragall. Una de les primeres actuacions conjuntes d'ambdós governs és el retorn dels anomenats "Papers de Salamanca", que va culminar amb èxit amb la Llei 21/2005 aprovada a les Corts, regulant el retorn a Catalunya de la documentació confiscada per les tropes franquistes i creant a la ciutat de Salamanca el Centre Documental de la Memòria Històrica, a partir de l'Arxiu de la Guerra Civil.

Més tard, el 2007, s'aprova la Llei 52/2007, de 26 de desembre, per la que es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures a favor d'aquelles persones que van patir persecució o

---

² Resolució PRE/950/2003, publicada al DOGC de 22 d'abril del 2003.

violència durant la guerra civil i la dictadura, més coneguda com a Llei de la Memòria Històrica. La Llei declara il·legítims els tribunals del Franquisme i les seves condemnes i sancions, per motius polítics, ideològics o de creença religiosa.

Per la seva banda, amb el Govern tripartit, Catalunya es dota per primera vegada d'una política memorial. En matèria institucional, esdevé la comunitat pionera a Espanya en crear una institució pública específica per recuperar la Memòria Democràtica a través de la Llei 13/2007 del Memorial Democràtic i la creació d'una Direcció General específica. El Memorial Democràtic es posa en marxa amb rigor i coherència, amb accions diversificades i amb especial suport a les associacions del sector, configurant un model d'institució descentralitzada, a partir d'una seu a Barcelona i d'una xarxa d'espais i centres al territori, amb l'objectiu de documentar i explicar els llocs memorials en l'espai públic, senyalitzant i museïtzant indrets i vestigis relacionats amb la Guerra Civil i el franquisme, a partir de projectes impulsats pels ajuntaments. En aquest marc es crea la Xarxa d'Espais de Memòria Democràtica de Catalunya³. El Memorial Democràtic desplega, a més, una gran activitat, amb un programa de subvencions per a activitats i projectes adreçat a les entitats memorialistes i als espais de la Xarxa, i un ambiciós programa amb col·loquis i jornades, commemoracions i homenatges, així com exposicions i publicacions. També es crea un Centre de Documentació i el Banc Audiovisual de Testimonis, s'elabora el Cens de Simbologia Franquista de Catalunya i es manté un Servei Educatiu per a centres escolars.

No obstant això, en matèria de fosses i desapareguts l'acció del Govern en aquests anys va ser, malauradament, insuficient. Mentre el cens de desapareguts i el de fosses s'anava perfeccionant, es continuaven impeding les intervencions, malgrat que a tot Espanya ja se n'havien obert centenars, argüint que calia dotar-se prèviament d'una normativa i uns protocols específics. Malgrat aquest context desfavorable, l'ARMHC i les universitats, de 2004 a 2006, van intervenir sense aval oficial en diverses fosses, la majoria negatives.

Finalment, l'any 2009 s'aprova al Parlament la Llei 10/2009 de fosses i, posteriorment, el corresponent desplegament reglamentari, així com els protocols d'aplicació⁴. El 2010 es constitueix també el Comitè de Fosses (Comitè Tècnic per a la Recuperació i la Identificació de Persones Desaparegudes durant la Guerra Civil i la Dictadura Franquista), creat per la Llei de 2009. Però el canvi de govern a la Generalitat suposa una aturada i retrocés de les polítiques públiques de memòria democràtica a Catalunya.

---

³ Ordre publicada al DOGC el 26 de febrer de 2010.

⁴ Decret 111/2010 i Resolució IRP/4072/2010.

PERÍODE DEL 2011 AL 2016

El nou govern encapçalat per Mas va suprimir la Direcció General de MD i tancar les portes de la seu del Memorial Democràtic (inaugurada onze mesos abans), a conseqüència d'un requeriment municipal a causa d'un seguit d'anomalies estructurals⁵. Aquest va ser el primer pas de l'escanyament del Memorial Democràtic que va escometre el nou Govern, amb l'excusa de la crisi pressupostària, i que va suposar una reducció de la plantilla, del pressupost i les subvencions, així com del programa d'activitats.

Pel que fa a les fosses, en aquest període, el Comitè es va reunir regularment, però només es van fer algunes intervencions d'urgència, sense programar exhumacions, malgrat tenir la Llei, els decrets i protocols aprovats. Tampoc es va prendre cap iniciativa per establir un banc d'ADN per identificar els cossos i contrastar les mostres amb els familiars del cens de desapareguts.

El 2013, la visita de dos relators de l'ONU i la publicació dels seus informes (Informe del Grup de Treball sobre les Desaparicions Forçoses o Involuntàries, de 2 de juliol de 2014⁶, i Informe del Relator Especial sobre la promoció de la veritat, la justícia, la reparació i les garanties de no repetició, Pablo de Greiff, de 22 de juliol de 2014⁷) van posar sobre la taula les insuficiències a Espanya (i també a Catalunya) de les polítiques de memòria. Aquestes visites van esperonar l'aprovació per àmplia majoria de la Moció 69/X del Parlament de Catalunya, sobre el compliment de les recomanacions dels esmentats informes de l'ONU, i en què s'instava el govern i el Parlament a promoure les iniciatives legislatives necessàries per actualitzar el mapa de fosses, impulsar l'exhumació de fosses i crear un Banc genètic d'ADN per a possibilitar-ne les identifications. La reacció del govern de la Generalitat va ser lenta, i els avenços, ínfims.

PERÍODE DEL 2016 AL 2021

A partir de 2016 té lloc un canvi de paradigma. La matèria passa al nou Departament d'Afers i Relacions Institucionals i Exteriors i Transparència, que crea el Programa d'Identificació genètica (2016) i el Pla de Fosses (2017). Per fi es posen les bases per crear un banc públic d'ADN dels familiars dels desapareguts, a partir d'un conveni entre els departaments d'Exteriors, Justícia i Salut. Des de llavors, un laboratori de l'Hospital de la Vall d'Hebron va convocant els familiars per extreure i emmagatzemar perfils genètics dels desapareguts per poder-los crear posteriorment amb els perfils genètics de les restes recuperades a les fosses.

---

⁵ Després de tres anys d'intents fallits de cerca de nova seu a Barcelona, el desembre de 2014 l'estrena al carrer del Peu de la Creu número 4.

⁶ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/072/73/PDF/G1407273.pdf?OpenElement>

⁷ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/090/55/PDF/G1409055.pdf?OpenElement>

Les xifres, a principis del 2022, són les següents:

- Inscrits al Cens de persones desaparegudes: 6.223. S'han extret mostres genètiques de 2.684 familiars (2017-primer trimestre 2022).
- Mapa de Fosses: 697 fosses documentades, entre segures i probables.
- Identificacions genètiques: s'han estudiat 803 individus i s'han efectuat 61 identificacions (incloses les 7 fetes abans del Pla de fosses).
- Total d'intervencions (exhumacions): 61 excavacions de fosses, 25 prèvies a 2017 (la majoria, urgències o recollides en superfície), 25 en el Pla de fosses 2017-19 i 11 en el Pla de fosses 2020-22 (en curs). No s'inclouen les campanyes de recollida de restes òssies en superfície (des de 2008, 148).
- Individus recuperats: Pla de fosses: 350 individus. Intervencions anteriors al Pla de fosses (1999-2017): 195 individus. Total: 545 individus.
- Objectes recuperats Pla de Fosses 2017-2020: 3.767 (setembre 2020).

Pel que fa al Memorial Democràtic, de forma gradual, també ha anat recuperant personal i programació. Cal destacar el portal del Banc de la Memòria Democràtica, el centre de documentació amb el banc de memòria oral i audiovisual, el programa de les Stolpersteine, les exposicions itinerants, les conferències, les jornades, les publicacions, els programes pedagògics, les subvencions per activitats, etc.

Finalment, cal esmentar l'aprovació pel Parlament de Catalunya, de la Llei 11/2017, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, després d'un meritori treball de consens i treball parlamentari en el qual va ser decisiva la participació del Grup Socialista, i que va merèixer l'aprovació de la cambra per unanimitat. Aquesta Llei ha comportat la publicació d'una llista, elaborada per l'Arxiu Nacional de Catalunya, de 66.590 persones i 15 entitats afectades, que es va ampliant regularment amb nous edictes al DOGC.

La Direcció General de la Memòria Democràtica (creada de nou el 2017) passa a dependre, el 2019, del Departament de Justícia. Durant el 2019 les entitats memorialistes van estar treballant en un avantprojecte de Llei de memòria democràtica. L'objectiu era elaborar una llei marc, integral i global, amb la refosa de les actuals lleis (del Memorial Democràtic, 2007; de fosses, 2009, i de reparació de les víctimes, 2017) i que inclogués diversos serrells pendents. El nou equip del Departament, a partir de 2021, està revisant aquell avantprojecte i ha anunciat que aquesta primavera l'enviarà a Govern.

Pel que fa a Espanya, a partir de 2018, de nou amb un govern socialista, es reprenen les polítiques de memòria amb la creació, el 2020, d'una secretaria d'Estat de Memòria Democràtica en el si del Ministeri de la Presidència, i l'aprovació d'un projecte de Llei que, en l'actualitat, s'està tramitant a les Corts.

EL MARC NORMATIU

Atès que el desenvolupament de les polítiques públiques en matèria de memòria històrica es produeix, al nostre país, en moments posteriors als de la legislatura constituent, no és d'estranyar que la matèria no aparegui esmentada a la Constitució Espanyola.

La matèria tampoc apareix al Títol IV (De les competències), de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Tanmateix, entre els principis rectors que recull l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, el legislador estatutari hi va situar, a l'article 54, la memòria històrica. De conformitat amb aquest article, el conjunt dels poders públics, incloent-hi la Generalitat de Catalunya, *«han de vetllar pel coneixement i el manteniment de la memòria històrica de Catalunya com a patrimoni col·lectiu que testimonia la resistència i la lluita pels drets i les llibertats democràtiques», i estipula que aquests mateixos poders públics «han d'adoptar les iniciatives institucionals necessàries per al reconeixement i la rehabilitació de tots els ciutadans que han patit persecució a conseqüència de la defensa de la democràcia i l'autogovern de Catalunya».*

Alhora, el segon i darrer apartat de l'article 54 de l'Estatut commina la Generalitat a vetllar per tal que la memòria històrica *«es converteixi en símbol permanent de la tolerància, de la dignitat dels valors democràtics, del rebuig dels totalitarismes i del reconeixement de totes les persones que han patit persecució a causa de llurs opcions personals, ideològiques o de consciència».*

A continuació, es fa un repàs de les principals lleis en matèria de memòria democràtica:

LA LLEI ESTATAL DELS PAPERS DE SALAMANCA DEL 2005

L'any 2005 el Congrés dels Diputats, essent president del govern José Luis Rodríguez Zapatero, va aprovar la llei mitjançant la qual es retornaven a la Generalitat de Catalunya documents confiscats pel franquisme durant la guerra i la postguerra. Al llarg de més de cinc dècades, aquella nombrosa i quantiosa documentació va estar-se a l'Arxiu de Salamanca. Aquell text legal fou un acte de reparació envers els seus legítims propietaris: institucions, partits, sindicats i famílies; i va obrir el camí per a futures actuacions restitutives.

LA LLEI AUTONÒMICA DEL MEMORIAL DEMOCRÀTIC DEL 2007

El 31 d'octubre de 2007, sota el mandat del president Montilla, el Parlament de Catalunya aprovava la Llei 13/2007 del memorial democràtic. Va ser un pas important perquè el país assumís solemnement la recuperació de la seva història recent, la que va des del 1931, any en què fou proclamada la Segona República espanyola, fins al 1980, quan se celebraren les

primeres eleccions democràtiques després del franquisme, en el marc de l'autogovern català. D'aquesta manera, el Memorial Democràtic entrava a formar part de manera estructural de les institucions catalanes, amb un paper cabdal des d'aleshores a l'hora de dissenyar i pressupostar polítiques memorialistes.

LA LLEI ESTATAL DE MEMÒRIA HISTÒRICA DEL 2007

El 26 de desembre de l'any 2007, sota l'impuls del govern socialista d'Espanya, entrava en vigor la Llei de memòria històrica. Aquest text posa l'accent en les persones que havien patit persecució o violència durant la contesa bèl·lica de 1936-1939 i el franquisme, reconeixent el seu patiment i establint una sèrie de mesures en favor seu, com ara promoure la seva reparació moral i recuperar la seva memòria personal o la dels seus descendents. A més, la Llei declara il·legítims els tribunals, els jurats i la resta d'òrgans penals o administratius que es van crear durant la Guerra Civil per condemnar o sancionar persones per motius polítics, ideològics o de creença religiosa. També són il·legítimes les seves condemnes i sancions, reconeixent el dret de les persones afectades a obtenir una declaració de reparació i reconeixement personal.

D'altra banda, la Llei de 2007 estableix que les administracions públiques han d'adoptar mesures per tal de retirar els símbols d'exaltació de la Guerra Civil i la Dictadura que encara hi ha en molts edificis, places i carrers, incloent-hi la retirada de subvencions i ajudes públiques. Igualment, la Llei pretén despolititzar el Valle de los Caídos, prohibint la celebració d'actes polítics d'exaltació de la Guerra Civil, dels seus protagonistes, o del franquisme, i convertint-lo en un espai per recordar totes les víctimes, fossin del bàndol que fossin.

Pel que fa als desapareguts, la Llei implica les administracions i particulars a l'hora de localitzar fosses comunes i identificar les víctimes, i obliga les comunitats autònomes a realitzar els corresponents mapes, delegant de facto en les famílies i associacions, que tenien dret a rebre subvencions.

Cal destacar que la Llei també millora les prestacions als familiars de les persones que van morir a conseqüència de la Guerra Civil i la tributació de les indemnitzacions. A més, reconeix les associacions de víctimes; regula el centre documental de la memòria històrica a Salamanca, i amplia la possibilitat d'adquirir la nacionalitat espanyola als fills i nets dels exiliats a conseqüència de la Guerra Civil i la Dictadura.

LA LLEI AUTONÒMICA DE FOSSES DEL 2009

El 30 de juny de 2009 va ser publicada la Llei 10/2009, impulsada pel govern Montilla. Aquesta Llei és coneguda amb com la Llei de fosses i estableix legalment la necessitat de localitzar i identificar els milers de persones desaparegudes tant durant la Guerra Civil com durant la

dictadura franquista. De la mateixa manera, posa els fonaments jurídics perquè tota fossa a Catalunya sigui dignificada instant l'administració catalana a posar en marxa un pla de fosses que impliqués els municipis i que acompanyés els familiars en el procés.

LA LLEI AUTONÒMICA DE REPARACIÓ JURÍDICA DE LES VÍCTIMES DEL FRANQUISME DEL 2017

La Llei de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, aprovada el 2007 pel Parlament, declara il·legals els tribunals d'ordre públic que van operar sota el franquisme i els consells de guerra que van condemnar, de manera injusta, nombrosos lluitadors a presó o a mort. Per tant, tota sentència o resolució contra militants polítics, dictada entre els anys 1938-1978, és nul·la a partir de la seva entrada en vigor. El text va ser aprovat sense cap vot en contra i amb la notable implicació i lideratge del Grup Parlamentari Socialista. En la seva tramitació van participar no sols importants especialistes en la matèria, sinó també diverses entitats memorialistes.

LA LLEI AUTONÒMICA SOBRE LA DESAPARICIÓ FORÇADA DE MENORS DEL 2020

La Llei 16/2020, del 22 de desembre, de la desaparició forçada de menors a Catalunya, té per objectiu aprofundir en el dret a la veritat, per tal que sigui reconegut i efectiu, de les persones els fills de les quals foren arrabassats per la força. També preveu que els afectats recuperin la seva veritable identitat. La tramitació prèvia va comptar amb la implicació total del Grup Socialista i una feina parlamentària de primer ordre dels seus diputats. A l'hora de la votació hi va haver unanimitat a favor entre tots els grups de la cambra catalana.

PROJECTE DE LLEI DE MEMÒRIA DEMOCRÀTICA DEL GOVERN D'ESPANYA, DE 2021

El govern d'Espanya ha registrat al Congrés dels Diputats el projecte de Llei de Memòria Democràtica que, en l'actualitat, s'està tramitant. El projecte de Llei actualitza i amplia l'abast de la Llei 52/2007, i té en compte les observacions del Grup de Treball sobre Desaparicions Forçades i Involuntàries de les nacions Unides i del Relator especial per la veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició, a més de prendre en consideració els desenvolupaments legislatius autonòmics en matèria de memòria, així com algunes de les reivindicacions històriques del moviment memorialista. Entre les moltes novetats que ofereix aquest enfocament, cal destacar que, mentre la Llei de 2007 declarava il·legítims els tribunals franquistes i les sentències, l'actual projecte de Llei els declara nuls de ple dret.

SITUACIÓ ACTUAL DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES DE MEMÒRIA A CATALUNYA

SITUACIÓ PRESSUPOSTÀRIA 2021 – 2022

El Memorial Democràtic té un pressupost de 2.022.800 € pel 2022, un 9,3% més que l'any 2021, però encara molt lluny dels 3,7 M€ de l'any 2010.

Pel que fa al Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE), té un pressupost de 368.000 € pel 2022, mentre que l'any 2010 era de 871.771 €, i el Consorci del Museu Memorial de l'Exili (MUME) té un pressupost de 503.950 € per al 2022, molt similar al de l'any 2010.

TRANSFERÈNCIA DE RECURSOS PER PART DEL GOVERN D'ESPANYA

El govern de la Generalitat va rebre del govern d'Espanya, l'any 2021, una transferència de recursos per a l'exhumació de fosses per import de 335.938 €, en el marc del Pla Quadriennal de Fosses. Després d'Andalusia, és la comunitat que més fons ha rebut del repartiment que es va fer en la sessió constitutiva de la Conferència Sectorial de Memòria Democràtica. Dins el marc de l'esmentat Pla Quadriennal de Fosses, estan previstes noves transferències a les comunitats autònomes pels exercicis 2022, 2023 i 2024.

A més, el 2021, el govern d'Espanya va atorgar, a través de la FEMP, tres subvencions a tres ajuntaments catalans per un import de 8.000 €. Aquests ajuts estan a la cua en comparació amb la resta de comunitats. La raó és que el concepte de l'ajut és per a exhumacions de fosses, activitat exclusiva de la Generalitat segons la Llei catalana de fosses de 2009.

DIRECCIÓ GENERAL DE MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

La Direcció General es va crear inicialment per part del govern tripartit, l'any 2007. L'any 2011 es va eliminar, i es torna a crear l'any 2017. Des del 2019 depèn del Departament de Justícia. La Direcció General vehicula i coordina la relació de la Generalitat de Catalunya amb el Memorial Democràtic, el Consorci del Museu Memorial de l'Exili (MUME) i el Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE).

Mentre el Memorial Democràtic s'ocupa de la difusió, la reparació, la documentació, censos, exposicions, publicacions, jornades, programes pedagògics, subvencions a entitats i ajuntaments per a activitats, de la Direcció General de Memòria Democràtica depenen directament, entre altres temes, el programa d'exhumació de fosses i el banc genètic. D'altra banda, promou diferents actes de reconeixement i reparació que es duen a terme amb

caràcter anual: Dia Internacional de Commemoració en Memòria de les Víctimes de l'Holocaust, Dia Nacional de l'Exili i la Deportació, Homenatge als Combatents de la Lleva del Biberó, Dia Nacional en Memòria de les Víctimes de la Guerra Civil i Víctimes de la Repressió de la Dictadura Franquista, i Homenatge a les Víctimes de la Batalla de l'Ebre, al Memorial de les Camposines.

La Direcció General convoca una línia de subvencions per als ens locals, per a projectes que posen en valor i difonen el patrimoni memorial de Catalunya del període 1931-1980 (petites inversions), diferenciades de les subvencions que atorga el Memorial Democràtic (per a activitats, només despeses corrents). Les subvencions de la Direcció General estan adreçades als espais de memòria que formen part de la Xarxa d'Espais de Memòria democràtica, creada el 2010. Es tracta d'espais, museïtzats o no, relacionats amb el període que abasta des de la II República, fins a la Guerra Civil i dictadura franquista, com centres d'interpretació, aeròdroms, refugis, estructures defensives, llocs de memòria, etc. La pràctica totalitat són de titularitat municipal. La quantia màxima destinada a l'atorgament d'aquestes subvencions és de 196.000,00 euros, distribuïts de la manera següent:

- Àmbit 1. Projectes adreçats a la conservació, la reparació i la difusió d'espais de memòria que ja hagin estat objecte d'actuacions de recuperació de la memòria democràtica de Catalunya: 48.000,00 euros.
- Àmbit 2. Projectes per a la recuperació, dignificació i difusió d'espais de memòria relacionats amb els esdeveniments succeïts durant la Segona República, la Guerra Civil, la dictadura o la Transició; o relatius a l'exili, la deportació, la repressió franquista, la resistència democràtica i la construcció de la societat democràtica: 48.000,00 euros.
- Àmbit 3. Projectes per a la senyalització d'espais i llocs públics o la realització d'obres en espais de memòria: 100.000,00 euros.

L'import màxim de cada subvenció és de 18.000 euros.

Aquestes línies de subvencions van ser creades pel tripartit el 2009-2010, i el 2011 van desaparèixer. Per tant, la xarxa d'Espais (que penja del Memorial Democràtic) no ha funcionat com a tal, sobretot per la desaparició dels ajuts, que van ser restablerts el 2017, i després el 2021 amb efectes retroactius (dues convocatòries: despeses 2018-19 i despeses 2020-21). El 2022 s'han tornat a convocar. Les dues convocatòries de 2021 es van resoldre amb atorgament de la meitat de la partida, per manca de sol·licituds (els imports demanats eren baixos).

Finalment, la Direcció General manté convenis vigents amb diferents administracions, en matèria de memòria democràtica (per exemple, la inclusió dels ajuntaments a la xarxa d'Espais de Memòria), però no tenen contingut econòmic.

MEMORIAL DEMOCRÀTIC I PLA D'ACTUACIÓ PEL 2022

El Memorial Democràtic presenta pel 2022 un pla d'actuació basat en quatre eixos estratègics:

Pel que fa a la programació, es vol vertebrar activitats diverses, des de conferències i col·loquis fins a publicacions o exposicions itinerants. El Memorial es planteja, en primer lloc, aprofundir en l'impacte del llibre "Els altres catalans", de Francesc Candel. En segon lloc, aprofundir en la iconografia dramàtica de l'exili de 1939 i, en concret, dels camps d'internament a França. En tercer lloc, es vol recordar, en el seu 20è aniversari, el Manifest per a un memorial democràtic, amb el qual l'any 2002 les entitats civils dedicades a la memòria democràtica reclamaven l'existència d'una eina institucional per preservar-la i divulgar-la. El darrer dels eixos, titulat "Esport, política i civisme", vol examinar el doble vessant de l'esport sota el franquisme: l'ús que en va fer la Dictadura i també la creació d'una xarxa esportiva associativa, civil, al marge del règim i de les institucions.

Entre els programes permanents, se seguirà impulsant el projecte "Stolpersteine", en record de les persones deportades als camps nazis. Catalunya ha acabat l'any 2021 amb un total de 377 llambordes Stolpersteine instal·lades, en un total de 56 municipis. També segueix el programa que repassa les grans línies de pensament polític al s. XX a Catalunya: enguany el Memorial se centrarà en l'anarquisme i l'anarcosindicalisme. En tercer lloc, hi trobem l'atenció que es vol prestar a la visibilització i posada en valor de la memòria democràtica de les dones. En quart lloc, hi trobem el projecte "Educació i memòria", que ofereix un ventall de tallers, activitats, rutes i recursos, presencials i en línia, adreçats a la comunitat educativa. En cinquè lloc, el Memorial coordina la Xarxa d'Espais de Memòria Democràtica de Catalunya, que agrupa a hores d'ara 144 espais a tot Catalunya, un conjunt de llocs i paisatges que constitueixen el patrimoni memorial, tangible i intangible, del país. En sisè i darrer lloc, hi trobem les reflexions sobre la memòria familiar de les segones i terceres generacions.

Pel que fa a les commemoracions i homenatges, el pla d'actuació del Memorial pel 2022 es planteja com a mera continuïtat dels tradicionals. Pel que fa a les publicacions, en preveu una desena, a més de materials didàctics.

Finalment, pel que fa a subvencions, el Memorial ha publicat el març de 2022 la convocatòria anual per activitats, amb una dotació prevista de 200.000 €. Cal tenir present que, mitjançant aquesta convocatòria, es dona suport a activitats culturals, commemoratives, pedagògiques, de recerca i de difusió de la memòria democràtica, i que no hi ha una línia específica per a les entitats memorialistes, ni per a ajuntaments, ja que la convocatòria s'adreça a associacions, ajuntaments, universitats, fundacions i particulars conjuntament. L'any 2021 van tenir menys recursos (només 100.000, contra els 200.000 de 2020), i es van atorgar ajuts per quantitats petites, motivant que diverses entitats i ajuntaments hi renunciessin.

BALANÇ CRÍTIC DE LES POLÍTIQUES DE MEMÒRIA A CATALUNYA

Les polítiques públiques de memòria a Catalunya no s'han refet, ni de bon tros, de les retallades pressupostàries empreses pel Govern d'Artur Mas. Només des del 2016 s'ha percebut una represa en la voluntat política d'impulsar polítiques de memòria, amb la posada en marxa del programa d'identificació genètica (PIG), i el reinici de les tasques d'exhumació de fosses a Catalunya, amb el Pla de Fosses (2017).

Catalunya va molt tard en termes d'exhumació de fosses, i per darrere d'altres comunitats. El govern de la Generalitat estima en 697 (finals 2021) les fosses documentades a Catalunya, comptabilitzant tant les confirmades com les probables. Des de la Transició fins a l'inici del Pla de Fosses, s'havien dut a terme a Catalunya 28 intervencions en fosses (la majoria, intervencions d'urgència, no planificades), recuperant 58 cossos i identificant 7 persones. Entre l'inici del Pla de Fosses i l'agost del 2020, es va produir l'obertura de 30 fosses de la Guerra Civil, la recuperació de 308 cossos i la identificació de 8 persones que hi estaven enterrades. Amb el Pla de Fosses 2020-2022, s'ha actuat o s'està actuant a 12 fosses més (Serra de Prades; Llenguaderes del Quico-Pobla de Massaluca; Mas de Santa Magdalena-Móra d'Ebre; Els Reguers; Salomó; Prat de Fuster-Sorpe; Cogul; Castell de Montclar-Agramunt; Valldepins-Uldecona; la Creu de Ferro-Bellprat; a la masia la Riera de Gurb; i Querol).

Per tant, en l'any 2022, de les prop de 700 fosses de la Guerra Civil i el franquisme, se n'han excavat 61, 36 de les quals estan emmarcades en els plans de fosses iniciats a partir de 2017. També s'han fet 148 actuacions de recollida de restes en superfície. El ritme dels treballs hauria d'augmentar significativament per tal de poder entregar als seus familiars més directes els cossos que encara es troben en fosses, abans no sigui massa tard.

Tots els treballs d'exhumació de fosses del Pla de Fosses s'encarreguen a una mateixa empresa d'arqueologia, que a més no està dimensionada per abastar tots els treballs encarregats, i menys encara tots els que caldria encarregar per assolir un ritme compatible amb els objectius que la Generalitat hauria de tenir pel que fa a l'exhumació de fosses.

La recollida de mostres del Programa d'Identificació Genètica avança amb lentitud. L'empresa que actua en el Programa d'Identificació Genètica envia les mostres a laboratoris universitaris de Madrid, quan podrien processar-se també a Catalunya.

El futur del Memorial Democràtic, pel que fa a la ubicació de la seva seu, és incert, atès que l'actual seu ha estat adquirida per una societat mercantil que en vol disposar l'any 2023.

L'estructura del COMEBE i del Memorial són insuficients per a les tasques que han de realitzar i encara més per les que seria necessari que realitzessin.

La Xarxa d'Espais de Memòria pateix de raquitisme i el suport als ens locals pel seu desenvolupament i enfortiment és pràcticament inexistent.

Les convocatòries de subvencions del Memorial Democràtic són absolutament insuficients per atendre les necessitats existents i, a més, fan competir per uns mateixos recursos les entitats memorialistes amb les universitats i grups de recerca, per exemple. El resultat és que una bona part de les entitats memorialistes han renunciat als imports atorgats en la darrera convocatòria, ja que l'import no compensa els esforços administratius que han de fer per obtenir-les i justificar-les.

No s'han dictat les normes necessàries per al desplegament de la Llei 16/2020, que s'havien d'aprovar en el termini d'un any des de la seva entrada en vigor.

No s'ha posat en marxa l'Oficina de la Víctima de la Desaparició Forçada de Menors de Catalunya prevista a l'article 11 de la Llei 16/2020.

S'ha tingut molt poca connexió amb les polítiques de memòria que es fan al conjunt d'Espanya, així com amb les que es fan a escala europea.

S'ha produït un biaix "presentista" i partidista en algunes polítiques de memòria i en algunes actuacions de responsables institucionals, amb comparacions impròpies entre la situació actual i el franquisme. En constitueixen alguns exemples recents (2020-21) l'exposició sobre el republicanisme al segle XX, o l'exposició sobre la proclamació de la República "3 dies d'abril", realitzades pel Memorial Democràtic; algunes actuacions puntuals, però greus, en l'homenatge als deportats a Mauthausen; la commemoració del 50è aniversari de la fundació de l'Assemblea de Catalunya; o algunes de les omissions al calendari de commemoracions que anualment elabora la Generalitat de Catalunya.

La perspectiva del paper de les dones en el període de la República, la Guerra Civil, la Dictadura i la Transició, però també la perspectiva de les dones sobre la pròpia memòria democràtica, ha estat molt escassament incorporada en les polítiques públiques a Catalunya.

El necessari esforç en la recuperació de la memòria del període de la Guerra Civil i la repressió durant els primers anys de la dictadura, i especialment de les tràgiques conseqüències d'aquestes (exhumació de fosses, identificació genètica, etc.), i que continua essent un eix prioritari d'actuació, ha bandejat força, dins de les polítiques de memòria, als defensors de les llibertats democràtiques durant els últims anys del franquisme i de les víctimes del franquisme a conseqüència de la seva participació en la lluita per la democràcia durant els anys 50, 60 i 70 i, més encara, del paper desenvolupat per alguns dels que podríem considerar protagonistes de la construcció democràtica durant la Transició.

PER UN NOU IMPULS A LES POLÍTIQUES DE MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

La memòria democràtica representa un dels valors fonamentals de la democràcia en el segle XXI. És un valor que ens ha de permetre a la societat, especialment a la catalana i espanyola, avançar cap a un futur més democràtic i lliure sense oblidar el nostre passat.

El nostre objectiu és la consolidació d'una política de memòria coherent i integral, amb una dotació econòmica suficient, que garanteixi el coneixement i el manteniment de la memòria històrica de Catalunya com a patrimoni col·lectiu que testimonia la resistència i la lluita pels drets i les llibertats democràtiques, així com el reconeixement i la rehabilitació de la ciutadania que ha patit persecució a conseqüència de la defensa de la democràcia i de llurs opcions personals, ideològiques o de consciència.

Una política de memòria que ha de contemplar els següents elements:

1. UNA NOVA LLEI DE MEMÒRIA A CATALUNYA

A Catalunya, avui, estan en vigor quatre lleis que regulen diferents aspectes relatius a la memòria democràtica, i es pot dir que, cadascuna a la seva manera, han estat pioneres. Es fa necessari posar fi a la dispersió normativa amb una llei que no es limiti només a agrupar i refondre els textos existents, sinó que ompli els buits entre ells, contemplant els aspectes que no s'hi preveuen. Cal també reforçar el Memorial Democràtic, donar el paper que correspon al moviment memorialista, oferir als ens locals el suport que necessiten, incloure-hi un règim sancionador, coordinar-se amb la legislació espanyola en matèria de memòria, tenir a la vista la perspectiva europea pel que fa a polítiques de memòria i fer, en definitiva, una llei completa i coherent en matèria de memòria. En definitiva, considerem que és necessari promoure una llei de la memòria democràtica catalana completa, coherent i integral.

El govern de la Generalitat ha anunciat que també vol acabar amb l'actual dispersió normativa en matèria de memòria i permetre que Catalunya disposi d'una llei que abordi de manera integral la matèria relativa a la memòria democràtica. No obstant això, malgrat anunciar un projecte de llei en l'anterior mandat, encara es desconeixen els detalls. S'espera que ho faci en el primer semestre del 2022.

Per la seva banda, el Grup Parlamentari Socialistes i Units per Avançar ja ha presentat una Proposició de Llei amb aquesta finalitat, actualitzant una iniciativa presentada el 2018, que ha superat el debat a la totalitat i s'està tramitant al Parlament de Catalunya.

2. CLARIFICAR LA GOVERNANÇA DE LES POLÍTIQUES DE MEMÒRIA. REFORÇAR EL MEMORIAL

El Memorial Democràtic hauria de tornar a ser l'organisme que concentrés el desplegament de les polítiques públiques en matèria de memòria, d'acord amb la Llei 13/2007.

A més, la Direcció del Memorial Democràtic s'hauria de proveir per concurs, assegurant la màxima adequació del perfil a les tasques a realitzar. Cal incloure aquesta previsió en la nova llei de memòria democràtica de Catalunya.

Cal reforçar el Memorial Democràtic, assegurant la seva continuïtat amb el seu establiment a una seu permanent, amb una dotació pressupostària d'almenys 4 M€ pel 2023, i dimensionant bé el personal que necessita per dur a terme les seves tasques.

3. RECONÈIXER, ENFORTIR I DONAR SUPORT AL MOVIMENT MEMORIALISTA, I MILLORAR LA COL·LABORACIÓ AMB L'ÀMBIT ACADÈMIC

Cal elaborar un cens d'entitats memorialistes, amb indicació del seu àmbit d'actuació i de la seva especialització, si escau, en un àmbit de la memòria democràtica.

El Memorial Democràtic ha de comptar amb una major disponibilitat pressupostària per les seves convocatòries de subvencions, i ha d'existir una línia adreçada a la subvenció del funcionament ordinari de les entitats memorialistes, que han tingut i tenen un paper fonamental en el desenvolupament de les polítiques de memòria.

El paper del moviment memorialista dins l'estructura del Memorial Democràtic també s'ha de reforçar, aprofitant la tramitació de la nova llei de memòria democràtica de Catalunya.

Cal millorar la col·laboració de la Generalitat de Catalunya amb l'àmbit acadèmic, amb les universitats i els grups de treball existents que dediquen els seus esforços a la memòria històrica, com ara el Centre d'Estudis Històrics Internacionals (CEHI), de la Universitat de Barcelona o el Centre d'Estudis sobre Dictadures i Democràcies (CEDID), de la Universitat Autònoma de Barcelona, entre d'altres, que desenvolupen recerques i estudis específics històrics indispensables per a la contextualització de la Memòria Democràtica.

4. ACCELERAR ACTUACIONS VINCULADES A L'EXHUMACIÓ DE FOSSES I AL PROGRAMA D'IDENTIFICACIONS GENÈTIQUES I TREBALLAR EN XARXA AMB TOTES LES COMUNITATS AUTÒNOMES I EL GOVERN D'ESPANYA

Malgrat la creació del banc genètic i la posada en marxa del Pla de Fosses l'any 2017, encara queda molt per fer en aquest àmbit. En primer lloc, es constata que l'extracció de mostres genètiques dels familiars del Cens de Desapareguts avancen amb molta lentitud. En quatre anys no s'ha assolit encara el 50% del cens. Cal posar més mitjans i accelerar el procés.

Pel que fa al Pla de fosses, l'empresa encarregada de les intervencions ha fet una tasca molt positiva, però cal accelerar els treballs, ampliar el finançament i obrir una nova fase, amb encàrrecs a altres empreses del sector, per tal de diversificar l'activitat (per exemple, per lots, per territoris) i d'aquesta manera millorar els resultats. En aquest sentit, les subvencions del ministeri del 2021 i la prevista per al 2022 haurien de servir íntegrament per obrir una nova licitació per intensificar amb nous proveïdors les intervencions sistemàtiques en fosses.

D'altra banda, cal que la nova llei de memòria democràtica, sense qüestionar que correspon a la Generalitat programar les exhumacions amb recursos públics, no posi traves ni condicions a projectes d'exhumacions impulsades per universitats i altres ens, sota autorització i control de la Generalitat. Cal, a més, que la nova llei creï i reguli el banc genètic.

Finalment, l'exhumació de fosses i la identificació dels cossos per ADN no pot ser una acció aïllada d'una sola comunitat, ja que per tot Espanya van lluitar soldats procedents de moltes regions del país. Cal una acció coordinada amb el govern d'Espanya i la resta de comunitats autònomes en aquest sentit.

5. PEDAGOGIA I MEMÒRIA

Per donar compliment a un dels principis que han de guiar les polítiques públiques de memòria democràtica, com és el de garantia de no repetició, és fonamental la pedagogia de la memòria democràtica, en el sentit de transmetre a les noves generacions de ciutadans el coneixement sobre els fets històrics del seu passat, amb l'esperança que contribueixin a evitar la reproducció d'esdeveniments com els estudiats, o amb característiques similars.

Per enfortir els valors democràtics, el departament competent en matèria d'educació inclourà la memòria democràtica en el currículum de l'educació primària, de l'educació secundària obligatòria, del batxillerat i de l'educació permanent de persones adultes, i promourà els ensenyaments democràtics i de defensa dels drets humans continguts en les fites col·lectives de la lluita contra la dictadura i pel restabliment d'institucions democràtiques. Els continguts s'hauran de basar en les pràctiques científiques pròpies de la investigació historiogràfica.

Amb l'objectiu de dotar el professorat d'eines conceptuals i metodològiques adequades, el departament competent en matèria d'educació incorporarà als plans de formació del professorat l'actualització científica, didàctica i pedagògica en relació amb el tractament escolar de la memòria democràtica. Es fomentarà la recerca en matèria de pedagogia de la memòria democràtica.

Així mateix, s'impulsarà en col·laboració amb les universitats públiques catalanes la incorporació de la memòria democràtica en els estudis universitaris que correspongui.

S'impulsarà la disponibilitat de recursos pedagògics i la seva compilació en guies de recursos pedagògics, a disposició dels docents i dels centres.

Es fomentarà la participació dels alumnes en intercanvis, visites, tasques de recerca i experiències multidisciplinàries relacionades amb la memòria democràtica.

Cal també promoure que els llibres de text, al voltant dels quals gira en gran mesura la transmissió de coneixements, abordin els aspectes relacionats amb la memòria democràtica del país.

El moviment memorialista participa en projectes i programes relatius a la presència de la memòria democràtica a les aules, i ens proposem potenciar-ho.

6. ESTABLIR ADEQUADES ACCIONS DE COMMEMORACIÓ D'ESDEVENIMENTS HISTÒRICS RELLEVANTS PER LA MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

En l'establiment dels criteris per dissenyar la programació de commemoracions i homenatges per part de la Generalitat de Catalunya, cal assegurar que s'eviten biaixos partidistes, i que ens movem per paràmetres objectivables, amb criteri historiogràfic i de rellevància.

Cal procurar que, al marge de les dates commemoratives pròpies que tenen ple sentit, hi hagi una certa confluència amb dates commemoratives establertes a nivell internacional, europeu i espanyol en matèria de memòria democràtica.

7. FEMINITZACIÓ DE LA MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

Així com encara estem lluny de conèixer i reconèixer com caldria el paper de les dones en la Història, això també afecta el període de la Segona República, la Guerra Civil, la Dictadura i la Transició. En aquest sentit, malgrat alguns meritoris esforços, en part degut a entitats memorialistes com les Dones del 36 o l'Amical de Ravensbrück, hi ha hagut una mirada força androcèntrica sobre les polítiques públiques de memòria. Tampoc s'ha treballat en la mirada específica de les dones sobre la memòria democràtica.

Tot plegat suposa un dèficit a esmenar i cal fer-ho aportant aquesta perspectiva, de manera transversal, a totes les polítiques públiques de memòria, des del reconeixement en l'espai públic al foment de la recerca i la divulgació amb perspectiva de gènere, passant per iniciatives de recuperació de la memòria oral de les dones, del seu paper a les lluites veïnals, obreres o estudiantils, i passant també per activitats pedagògiques, projectes expositius, el foment de la creació documental audiovisual, i qualsevol altra iniciativa coherent amb aquest objectiu.

8. MEMÒRIES DE LA CLANDESTINITAT I LA TRANSICIÓ

És necessari impulsar la col·laboració amb la resta d'administracions públiques (Diputació de Barcelona, consells comarcals i ajuntaments) per potenciar les infraestructures d'història i memòria, que, centrades en les diferents localitats, puguin potenciar l'educació i divulgació de la història dels últims anys del franquisme i de la transició (1963-1983), com a element de construcció de memòria ciutadana, amb l'objectiu de:

- Fomentar la recerca, especialment amb testimonis orals dels lluitadors i lluitadores, dels i de les protagonistes de la construcció democràtica que encara viuen, realitzant accions de divulgació pública dels resultats de les recerques.
- Potenciar, en col·laboració amb els arxius locals i comarcals, la recuperació de material d'interès històric que, en mans de molts del protagonistes d'aquest període, està avui dia en perill de desaparició.
- Desenvolupar de forma específica el reconeixement de la construcció democràtica als primers ajuntaments després de la dictadura, des de 1979 i fins a 1983, incorporant el testimoni d'alcaldes i regidors de les diferents localitats catalanes.
- Promoure la difusió d'activitats memorials, la realització d'exposicions temporals i potenciar els espais de memòria més enllà de 1976, ampliant la senyalització d'aquests espais (parròquies obreres, locals sindicals, indústries de referència on van tenir lloc vagues significatives, centres socials i/o associacions de veïns, i d'altres).
- Col·laborar amb els ajuntaments per a la realització de Plans de memòria locals que permetin donar un nou impuls a la Memòria Democràtica, especialment, durant aquest període.

9. EL PAPER DEL MÓN LOCAL I, EN ESPECIAL, DELS MUNICIPIS

L'àmbit local, especialment en les nostres ciutats i pobles, són l'espai natural on s'ha desenvolupat majorment la memòria del nostre país, on perviuen els records de les persones, on trobem les empremtes, i les absències, del nostre passat recent. On molts ciutadans, esperen restitució i justícia o també oblit. Les polítiques de memòria han de donar impuls i ajut als municipis en la recerca d'un rescabament històric i ajudar també a vèncer els problemes que de vegades apareixen en les comunitats petites per encarar amb prou distància el seu passat i els papers desenvolupats pels seus protagonistes. També és fonamental el paper de les Diputacions en el suport als municipis en el desenvolupament de polítiques públiques de memòria.

Podem establir tres grans eixos:

Per una memòria de país des del territori:

- Construir una xarxa d'espais de memòria per tot el territori català que es pugui desenvolupar amb un ritme raonable, tant per la Generalitat com pels ajuntaments i consells comarcals.

- Mapa dels espais de memòria on representin tant les fites a nivell nacional com les petites històries dels diferents indrets. Espais de memòria, plaques commemoratives, espais de record (Stolpersteine), fosses, etc.
- Proveir recursos per als ens locals, fixant uns criteris que puguin ser àmpliament compartits en qüestions relatives a monuments, honors i distincions a nivell local, commemoracions, etc. i activant la seva participació en les activitats.

Per una memòria en un context global:

- És necessari trobar fórmules de consens per tal d'establir uns vincles entre la política de memòria a Catalunya amb la que es fan a Espanya, la resta d'Europa i a nivell internacional. Eliminar els possibles conflictes en els que els ens locals hagin de trobar-se, sobretot en fets commemoratius, dates, etc.
- Ajudar els ens locals en l'establiment de vincles i integració en xarxes a nivell europeu i internacional.

Ajuts i subvencions als ens locals:

- Articular un sistema de subvencions i ajuts als ens locals que sigui útil i tingui més concordança amb les necessitats d'administracions locals en tot allò que fa referència a dates de convocatòries, temps d'execució, justificacions, etc.
- Establir un sistema de col·laboracions directes amb els ens locals per desenvolupar activitats de comú interès: tasques de difusió (exposicions, publicacions...), senyalització d'espais de memòria, commemoracions, etc.

10. LA PERSPECTIVA EUROPEA

La Unió Europea aborda les seves polítiques de memòria dins l'àmbit de les polítiques estructurals i de cohesió i, específicament, dins l'àmbit de les polítiques de cultura i educació. En concret, han tingut rellevància el programa “*Europe for Citizens*”, llançat pel període 2006-2013, i de nou pel període 2014-2020, i el programa “*Citizens, Equality, Rights and Values*”, també pel període 2014-2020.

Ens proposem connectar les polítiques de memòria de la Generalitat als esforços per construir una memòria col·lectiva europea, per part de la Unió Europea, però també intensificar l'intercanvi d'experiències i de bones pràctiques amb països amb els quals existeixen certs paral·lelismes, com les transicions a la democràcia de mitjans a finals dels anys 70 del s. XX, o amb altres dels quals l'intercanvi de propostes pensem que pugui ser útil a totes les parts.

ANNEX

INICIATIVES PARLAMENTÀRIES EN MATÈRIA DE MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

Proposició de llei:

- Proposició de llei de Memòria Democràtica de Catalunya

Propostes de resolució:

- Proposta de resolució sobre el reconeixement a les víctimes de la Guerra Civil i la Dictadura a l'espai públic de Catalunya.
- Proposta de resolució sobre els refugis antiaeris de Figueres.
- Proposta de resolució sobre la retirada del Monument de Tortosa.
- Proposta de resolució sobre la senyalització i conservació dels vestigis de la batalla del Segre entorn de la Bordeta, a Lleida.
- Proposta de resolució per la retirada d'un monument franquista a Montserrat.
- Proposta de resolució sobre les obres de consolidació del Poble Vell de Corbera d'Ebre.
- Proposta de resolució sobre la fossa de Bonastre.
- Proposta de Resolució sobre l'exhumació de Cipriano Martos Jiménez, militant antifranquista torturat i assassinat per les forces de seguretat del règim franquista el 1973 a Reus, i que fou enterrat al Cementiri municipal.
- Preguntes a respondre per escrit pel Govern i una Proposta de Resolució sobre l'Acord de la I Conferència Sectorial de Memòria Democràtica, reunida el 29 de març, per la que la Generalitat de Catalunya rebia una aportació de 335.938,44 €, l'any 2021, per a activitats relacionades amb la recerca i identificació de persones desaparegudes durant la Guerra Civil o la repressió política posterior.
- Proposta de resolució sobre la memòria democràtica i les migracions interiors del s. XX.
- Proposta de resolució per la inclusió al calendari de commemoracions oficials de la Generalitat del 50è aniversari de la fundació de la Unió Militar Democràtica.
- Proposta de resolució sobre el desplegament de l'Oficina de la Víctima de la Desaparició Forçada de Menors de Catalunya i altres aspectes previstos a la Llei 16/2020, del 22 de desembre.
- Proposta de resolució sobre el suport de la Generalitat de Catalunya al moviment memorialista.
- Proposta de resolució sobre crear l'Observatori dels Valors Democràtics.
- Proposta de resolució sobre la gestió del Banc d'ADN de Catalunya per adaptar-lo als casos de sostracció de nadons d'acord amb la Llei 16/2020, del 22 de desembre, de la desaparició forçada de menors a Catalunya.
- Proposta de resolució sobre la construcció, fent ús de treballs forçats, d'un tram de l'actual carretera C-1311 (Pallars).
- Proposta de resolució sobre la senyalització de la Cova del Dos, a Benifallet.
- Proposta de resolució sobre l'itinerari de memòria del front de la Posa (Isona).

- Proposta de Resolució sobre la inclusió, en la programació de la Comissió de Commemoracions per a 2023, de la celebració del 150 aniversari de la proclamació de la I República.
- Proposta de resolució sobre el suport a les jornades de memòria històrica de Benifallet.
- Proposta de resolució sobre la senyalització de les fosses dels cementiris de Montcada i de Cerdanyola del Vallès.
- Proposta de resolució sobre la senyalització del Convent i Balneari de Cardó.

Sol·licituds de compareixences:

- Sol·licitud de compareixença del nou director general de Memòria Democràtica, per informar sobre les seves previsions de treball durant el 2021 i 2022
- Sol·licitud de compareixença del president del Memorial Democràtic, per informar sobre les línies de treball del Memorial durant el 2021 i el 2022.

Preguntes:

- Preguntes a respondre per escrit pel Govern sobre el monument franquista erigit en commemoració de la batalla de l'Ebre a Tortosa.
- Preguntes a respondre per escrit pel Govern sobre cessament de la Sra. Teresa Ferré com a directora del Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE).
- Preguntes a respondre per escrit pel Govern sobre l'homenatge anual a les víctimes i combatents de la Batalla de l'Ebre.
- Preguntes a respondre per escrit pel Govern sobre places de tècnics del COMEBE.
- Preguntes a respondre per escrit sobre tots els indrets que configuren la Xarxa d'Espais de Memòria.
- Preguntes sobre Perpinyà una cerimònia en memòria dels exiliats catalans i espanyols, desapareguts als camps de Saint-Cyprien, Barcarès i Argelès-sur-Mer.

Sol·licituds d'informació:

- Sol·licitud d'informació de tota la documentació relativa a l'emmagatzematge i posterior destí de les peces i elements constitutius del monument franquista de Tortosa.
- Sol·licitud d'informació de la memòria d'actuacions del Memorial Democràtic del 2020.
- Sol·licitud d'informació sobre l'exhumació de Cipriano Martos Jiménez, militant antifranquista torturat i assassinat per les forces de seguretat del règim franquista el 1973 a Reus, i que fou enterrat al Cementiri municipal.